

Kritika

antitoxin antitoxin antitoxin antitoxin antitoxin antitoxin antitoxin antitoxin

Bányai János

Ilyen lenne, ilyenek lennének?

A hiánypótlás nemes szándékával jelent meg a szlovákiai Fórum Kisebbségkutató Intézet és a Lilium Aurum Könyvkiadó (Somorja-Dunaszerdahely) gondozásában *A határon túli magyar tudományos könyvkiadás* című gyűjteményes kiadvány. A szép kiállítású, kemény fedelű, gazdagon illusztrált könyvhöz Berényi Dénes akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia „Magyar Tudományosság Külföldön” Elnöki Bizottság elnöke írt ajánlást az olvasónak, a kötetet szerkesztő Simon Attila pedig előszót. A kárpátalfjai magyar tudományos könyvkiadást Soós Kálmán, az erdélyit Biró A. Zoltán, a vajdaságit Gábrity Molnár Irén, a horvátországit Lábadi Károly, a muravidékit Göncz László, a szlovákiakat pedig Liszka József ismerteti és mutatja be. Minden résztanulmányhoz a kötet végén válogatott bibliográfiai tájékoztató tartozik. Ennyiből is kiderül, hogy a kiadók és támogatóik egyszerű, de éppen ezért hatékony elképzelést valósítottak meg: egy helyen, egy könyvben tették az érdeklődők számára elérhetővé a határon túli magyar tudományos könyvkiadás eredményeit, ezzel együtt sajátosságait, az egyes régiók megkülönböztető jegyeit, a közöttük felismerhető különbségeket is. Így valósulhatott meg Berényi Dénes akadémikus ajánlásában kitűzött célja a kiadványnak: „a magyar tudományos könyvkiadás áttekintése (a szomszédos országokban) a rendszerváltás óta”. Az ajánlás szerzője szerint, aki „végigolvassa ezt a könyvet”, könyvek és könyvkiadók felsorolásánál többet kap, betekintést nyerhet abba is, ami „a könyvek mögött van”, vagyis megismerheti „a szóban forgó kisebbségi régió egész tudományos életét, erőfeszítéseit és múltját is

akár évtizedekre visszamenőleg, sőt azon túl is”. Berényi akadémikus szerint „a magyar tudományos könyvkiadáson keresztül betekintheünk az egyes magyar kisebbségi régiók sorsába, történetébe is”. Simon Attila, a könyv tájékoztató előszavának szerzője szerint „Vörösmartyt szabadon parafrázálva, azt a kérdést járjuk körbe, vannak-e tudományos könyvek, melyek által előbbre ment a kisebbségi magyar világ”. Az előszó írója a tanulmányok szerzőit is bemutatja, akik – szerinte – „nemcsak szűkebben vett tudományterületükön tartoznak a szakmai élvonalba, hanem szélesebb körű tájékozottságuk, tudományszervező munkásságuk révén áttekintéssel rendelkeznek a kisebbségi tudományosság egészével kapcsolatban is”. Mind az ajánlás, mind az előszó írója szavaiból a hiánypótlás szándéka, egymás megismerésének fontossága derül ki, de kiderül az is, hogy magasra állították a léceket, amikor a tanulmányok szerzőit együttműködésre kérték fel, azokat a szerzőket természetesen, akiknek szakértelmében, tájékozottságában, tudományos kompetenciájukban feltétel nélkül megbíztak. Másként persze nem is lehet hasonló vállalkozásba fogni.

A kötet legtöbb tanulmányának szerzője megfelel és eleget is tesz az ajánlásban és az előszóban megfogalmazott nemes szándéknak, ezzel együtt a pontosan megfogalmazott elvárásoknak és magas kritériumoknak. Feladatát példamutatóan oldotta meg az erdélyi magyar tudományos könyvkiadást bemutató Biró A. Zoltán és a szlovákiai ismertető Liszka József. Tanulmányaik azokat is pontosan tájékoztatják az erdélyi és a szlovákiai tudományos könyvkiadás történetéről, újabb fejezetéről, törekvéseiről és jellegzetességeiről, részben a „régio” sorsáról és történetéről is, akiknek a távolságok, a szűkös informálódási lehetőségek, a szellemi értékek forgalmazásának akadályai miatt nincs, vagy alig van betekintésük „az egyes magyar kisebbségi régiók” tudományos életébe és tudományos könyvkiadásába. Mégpedig azért, mert maguk előtt és olvasóik előtt is világossá tették, milyen célt követek tanulmányaik írása közben, ugyanakkor világos képük volt, mert felkészültek rá, és ismereteik is vannak arról, mi tekinthető tudománynak, mi vehető „csupán” szakmainak, esetleg ismeretterjesztésnek, mi az, ami általánosabb érvényű, és mi az, ami csak helyi érdeklődésre tarthat számot. És azt is pontosan látja a két tanulmány szerzője, hogy milyen történeti, intézményi, szakértői háttér nélkülözhetetlen a kisebbségi tudományos könyvkiadás működtetéséhez és működéséhez. Közben arról sem kell megfeledkezni, hogy mindkét szerző, Biró A. Zoltán és Liszka József is, a maga „szűkebb” szakterületének elismert művelője határon innen és határon túl.

Ebben a szövegkörnyezetben jelent meg Gábrity Molnár Irén A magyar nyelvű tudományos könyvkiadás a Vajdaságban az utóbbi másfél évtizedben című dolgozata. E dolgozat szerzője nyilván ugyanolyan felkérést ka-

pott a kiadvány támogatóitól, minden bizonnyal az MTA említett Elnöki Bizottságától, valamint a kötet szerkesztőjétől, mint a többiek, ismerhette a vállalkozás célkitűzését, természetesen a tudományos könyvkiadást a könyvkiadás más változataitól megkülönböztető jegyeit is. Világos lehetett (volna) előtte, mi választja el a tudományt a szakmaitól, a tudományost az ismeretterjesztéstől, a tudóst a (legtöbbször) jó szándékú dilettánstól. Hiszen nem kell a szomszédba menni azért, hogy megtudjuk, mi minősít egy kiadványt, könyvet, szöveggyűjteményt, folyóiratot tudományosnak: ennek elég pontosan kidolgozott, határon innen és határon túl is szem előtt tartott feltételei és meghatározói léteznek. Aminthogy annak is, mit tartalmaznak, milyen adatokat és milyen sorrendben, milyen jelek és jelzések felhasználásával készülnek a lábjegyzetek, nem szólva arról, hogy írásjelek is vannak, legtöbbször tudjuk, hogyan és mire használjuk őket. Nem beszélve arról, hogy a magyar mondat szerkesztés sem tűri az alany és az állítmány egyeztetésének hiányát, még akkor sem, ha nem minden tudóstól várható el, hogy alanyban és állítmányban gondolkodjon. Gábrity Molnár Irén sajnos nem tartotta szem előtt a kötet tartalma tervezőinek és szerkesztőjének elvárásait, és nem sokat törődött sem a tudományos dolgozatok írásának, sem a magyar nyelvhasználat, írásmód és beszéd szabályaival. Nem feltételezem róla, hogy ne tudná megkülönböztetni a tudományt más írás- és beszédmódoktól, hiszen a szabadkai székhelyű Magyarországtudató Tudományos Társaság vezetőjeként hivatali kötelessége, hogy ilyesféle ismeretekkel rendelkezzen. Nem világos előttem, milyen célkitűzés az, hogy a dolgozat szerzője dolgozatának címében másfél évtizedről beszél, a Forum Könyvkiadó tudományos kiadványai „elemzését” viszont csak az utóbbi öt évre korlátozza, miközben tudhatná, de nem akarja tudni, hogy a tudományos könyvkiadást mifelénk főként csak a Forum művelői megfelelő szakértelemmel, az sem világos, miért maradt ki a „tudományos folyóiratok” felsorolásából a *Hungarológiai Közlemények*... Nyilván azért, mert szinte csak ez a folyóirat tartja be errefelé a tudományos publikációk nemzetközi előírásait. Az pedig végképp nem világos, milyen mérték szerint alakult olyanra, amilyenre alakult a dolgozathoz tartozó bibliográfiai válogatás... De nem kívánok részletekbe bocsátkozni. Messzire vinne.

Ilyen (olyan) lenne a vajdasági magyar tudományos könyvkiadás, amilyenek Gábrity Molnár Irén dolgozata bemutatja? Ilyen silány és zűrzavaros? Ennyire magyartalan? Ennyire hiányos a (szerzői, szakmai, bibliográfiai...) szakértelme? Vagy mindez nem is annyira a vajdasági magyar tudományos könyvkiadást jellemzi, inkább a dolgozat szerzőjét? Aki leginkább zűrzavaros felsorolásokból, homályos közlésekből, semmivel sem magyarázható ítéletekből álló dolgozatában csupán elfogultságairól, a tudományos közlemények műfajai közötti különbségek szándékos elmosásáról,

a megkülönböztetés képességének teljes hiányáról tesz tanúságot. Gábrity Molnár Irén dolgozata révén nem a vajdasági magyar tudományos könyvkiadás mutatkozott be határon innen és határon túl, hanem a vajdasági magyar tudományos életben, de a vajdasági magyar kultúrában is eluralkodott igénytelenség és szűkkeblűség, az ideológiai közhelyekbe való befészkelődés, valójában a provinciális sztereotípiák követése és hirdetése. És mindez a „kisebbségi identifikációs folyamatok” (Biró A. Zoltán) alakítása és értelmezése helyett. A tudományos társaságok tevékenységének, a tudományos műhelyek működésének, a nem csak tudományos kiadványokat publikáló könyvkiadók gyakorlatának kizárólagosságát és kisszerűséget sugárzó „megítélése” Gábrity Molnár Irén dolgozatában, azon kívül, hogy szerzőjének tájékozatlanságáról, ismereteinek hiányosságairól, szakmai és nyelvi kompetenciájának kérdésességéről tanúskodik, azt is bizonyítja, hogy a vajdasági magyar tudomány (és könyvkiadás) nagy lemaradásban van, akár az erdélyihez, akár a szlovákiaihoz képest, ám ez a lemaradás nem a támogatás, nem a szakértők, nem is az értelmiségi feladatvállalás hiányának tudható be, hanem annak, hogy a támogatások nem a fejlesztést, hanem (sokszor) a kultúra és a tudomány „gyarmatosítását” szolgálják, annak, hogy a szakértők messzire elkerülik a hangoskodó dilettánsokat, annak is, hogy az értelmiség, éppen azért, mert értelmiségi nem kíván feladatot vállalni a provincializmusnak politikától átítatott hirdetésében.

Gondolom, sem azok, akik ezt a kötetet jószándékúan elképzelték, sem azok, akik kiadását támogatták és olvasásra ajánlották, nem arra számítottak, amivel Gábrity Molnár Irén ellátta őket... De akkor mért nem lektorálták, mért nem olvasták, mért nem szerkesztették eme dolgozatot?

Valóban ilyenek (olyanok) lennének, amilyen képet rólunk, tudományunkról és könyvkiadásunkról dr. Gábrity Molnár Irén megrajzolt? Szerencsére dolgozatába foglalt önarcképével hiteltelentette a megrajzolt képet.

